

Een evenwichtiger beeld

Verschillende perspectieven op Indonesië in het onderwijs

Hoe kan de kennis over de geschiedenis van voormalig Nederlands-Indië vergroot worden? De Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië is er mee bezig geweest. Na diverse onderzoeken en gesprekken met docenten volgt binnenkort het eindrapport. Hanneke Tuithof is lid van deze commissie en vertelt over de bevindingen.

Hanneke Tuithof is vakdidacticus geschiedenis aan de Universiteit Utrecht, hoofddocent curriculumontwikkeling aan de Hogeschool Utrecht en lid van de Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië.

Naar schatting twee miljoen Nederlanders hebben banden met het voormalige Nederlands-Indië. Sinds 2017 voert de Nederlandse overheid een beleid van ‘collectieve erkenning van de Indische gemeenschap’. In 2020, toen het 75 jaar geleden was dat de Tweede Wereldoorlog in Zuidoost-Azië ten einde kwam, besloot het kabinet om extra geld vrij te maken voor dit doel. Het geld is bedoeld om de waardering voor de Indische identiteit en erfgoed zichtbaar te maken en de kennis over de geschiedenis van Nederlands-Indië te vergroten. De ‘Indische gemeenschap’ vormt geen eenduidige gemeenschap en ook hun ervaringen zijn verschillend. Toenmalig staatssecretaris Blokhuis van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft daarom gesprekken met de verschillende gemeenschappen gevoerd en een raadpleging gehouden.¹

In die gesprekken en raadpleging werden meerdere wensen geuit, maar de betrokkenen wilden bovenal dat er hoge prioriteit wordt gegeven aan het vergroten van de kennis over de geschiedenis van voormalig Nederlands-Indië in al haar verschillende perspectieven. Immers bekendheid met de geschiedenis van Nederlands-Indië als onderdeel van de Nederlandse geschiedenis zou ook meer begrip voor en erkenning van hun ervaringen en verleden betekenen. Er is dus behoefte aan een evenwichtiger beeld van de geschiedenis die meer recht doet aan de verschillende perspectieven, vanaf de VOC tot aan de aankomst en het verblijf van Indische Nederlanders, Molukkers, Papoea's en Indische Chinezen in Nederland. Om hier een plan voor te maken is de ‘Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië’ oftewel de cie. Bussemaker ingesteld.

Inventarisaties

Voorafgaande aan de instelling van deze commissie heeft het ministerie van VWS door onderzoeks- en adviesbureau Panteia een inventarisatie laten doen naar het aanbod op het gebied van educatie over de geschiedenis van Nederlands-Indië en Indonesië.² Omdat in deze inventarisatie vooral naar het vak geschiedenis is gekeken, heeft de commissie zelf een aanvullende inventarisatie

laten uitvoeren onder docenten Maatschappijvakken, CKV, Burgerschap en Nederlands door het Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken, resulterend in het rapport *Eilanden overal. Tijd voor een andere visie op onderwijs over het koloniale verleden (po/vo)*. Uit beide inventarisaties blijkt dat er maar weinig aandacht is voor de geschiedenis van Nederlands-Indië in het curriculum. En hetzelfde geldt voor de lespraktijk van primair en voortgezet onderwijs en lerarenopleidingen. Verder is het beschikbare les- en bronnenmateriaal lastig vindbaar, erg gefragmenteerd en vaak gemaakt vanuit een enkel perspectief.

Werkvormen over Indonesië

De onderstaande werkvormen zijn ontwikkeld voor de studiedag met het Rijksmuseum. Ze zijn allemaal te vinden op www.uu.nl/geschiedenisdidactiek. Zoek op trefwoord ‘Indonesië’ of de namen van de docenten.

- Cora Verheijen maakte een opdracht over de onafhankelijkheidsoorlog. Het filmpje staat op het YouTube-kanaal van *Tijdreizigers* en is samengesteld door Cora Verheijen en Peter Burgers.
- Marco van Vemde schreef een activerende opdracht over de Molukse gemeenschap in Tiel. De opdracht is ook te vertalen naar de geschiedenis van Molukse gemeenschappen in bijvoorbeeld Moordrecht, Culemborg en Vught.
- Marieke Knoben maakte een opdracht over de onafhankelijkheidsstrijd in Indonesië. Met deze werkvorm doen de leerlingen onderzoek naar het verschil in beeld dat ontstond in Nederland tijdens deze strijd en in de huidige tijd en ontdekken waarom de term koloniale oorlog beter past dan ‘politieele acties’.
- Dirk Jan van Zoest ontwierp een lessenreeks over de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië.
- Ozan Karakoç maakte een activerende opdracht met handleiding over propaganda, monumenten en de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië.

¹ Zie de kamerbrief van Staatssecretaris Paul Blokhuis via tinyurl.com/briefblokhuis.

² Inventarisatie educatie geschiedenis voormalig Nederlands-Indië, Panteia, 2021.

De oplossing leek voor veel betrokkenen simpel: zorg dat de geschiedenis van voormalig Nederlands-Indië en Indonesië en de doorwerking ervan in het heden onderdeel wordt van het curriculum voor primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo) en (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so). Dit lijkt een logische stap om te garanderen dat deze kennis geborgd wordt. De werkelijkheid is echter weerbarstiger, want wat moeten de kerndoelen en eindtermen dan precies zijn? Hoe plaats je die in een logische historische en maatschappelijke context? Hoe verbind je kerndoelen en eindtermen tussen vakken en binnen vakken met elkaar? En hoe voorkomen we tegelijkertijd dat docenten en het onderwijs overladen raken met allerlei maatschappelijke wensen? Vanaf 2018 is een curriculumherziening in gang gezet. Sindsdien werkten teams van docenten, schoolleiders en curriculumexperts aan bouwste-

nen voor vernieuwing van het curriculum. Deze voorstellen waren de basis voor de te ontwikkelen nieuwe kerndoelen en eindtermen en in 2020 kreeg de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) de opdracht om deze voor alle vakken te ontwikkelen. De leergebieden gericht op basisvaardigheden rekenen, taal, burgerschap en digitale geletterdheid krijgen op dit moment prioriteit. Curriculumontwikkeling is een complex proces dat veel tijd in beslag neemt. We zitten nu middenin dit proces. Volgens planning zullen – na diverse rondes van advies, consultatie en toetsing in de praktijk – aangescherpte kerndoelen pas in 2025 in een wetsvoorstel aan de Tweede Kamer worden voorgelegd.

Uiteindelijk voeren leerkrachten en docenten het curriculum uit en de commissie heeft dus gekeken naar mogelijkheden om hen te faciliteren. We hebben onderzocht op welke manier we kwalita- ▶

Boven: Indonesische nationalistenvrijden door de straten met het affiche 'Boeng, Ajo Boeng'. Foto uit Life, 12 november 1945. Onbekende fotograaf. Bron: Rijksmuseum. Onder: Driehonderd portretten van Nederlandse gouverneurs die de dag voor de onafhankelijkheid uit het paleis van Jakarta worden gehaald, 1949. Foto: Henri Cartier-Bresson voor Magnum. Het Nationaal Archief. Copyright: Fondation Henri Cartier-Bresson Magnum Photos and ANP.

3 zie tinyurl.com/programmactie.

tief goed lesmateriaal kunnen laten ontwikkelen en welke rol leraren daar zelf bij willen en kunnen spelen. Maar geschikt lesmateriaal alleen is niet genoeg. Docenten kunnen gehinderd worden door handelingsverlegenheid. Het is ingewikkeld om les te geven over het koloniale verleden en dit in te bedden in een genuanceerd gesprek over kolonialisme, imperialisme, dekolonisatie, oorlog, migratie en racisme. We hebben daarom gekeken naar mogelijkheden om in lerarenopleidingen en docentprofessionalisering aandacht te besteden aan die vakdidactische kennis en vaardigheden die nodig zijn om deze geschiedenis te bespreken. Bij de expositie *Revolusi! Indonesië Onafhankelijk* hebben we in samenwerking met het Rijksmuseum een studiedag voor docenten in het voortgezet onderwijs georganiseerd. We hebben de top zes van de verkiezing geschiedenisdocent van het jaar 2021 gevraagd om lesmateriaal te ontwikkelen en daarover te komen vertellen (zie kader).

Gast sprekers

Op 7 juni 2022 heeft de cie. Bussemaker een werkconferentie georganiseerd in Den Haag, waar we spraken met belangenorganisaties, jongeren, instellingen, docenten, lerarenopleiders, erfgoeddeskundigen, wetenschappers en andere geïnteresseerden. De conferentie, die werd bezocht door meer dan honderd personen, leidde tot een verrijking van de voorlopige adviezen en leverde nieuwe ideeën op. Bijvoorbeeld het belang van de verhalen van gastdocenten en gastsprekers met banden met Nederlands-Indië of Indonesië. En veel deelnemers gaven aan hoe belangrijk de beschikbaarheid van lesmateriaal en informatie is waarin meerdere perspectieven zichtbaar worden. Al deze activiteiten en de interne besprekingen binnen de commissie hebben geleid tot een werkprogramma dat in december 2021 werd gepubliceerd op de website van het ministerie van

Hanneke Tuithof in gesprek met de klankbordgroep.

VWS.³ De commissie heeft vervolgens nog enkele inventarisaties laten uitvoeren naar mogelijkheden binnen de museale en de erfgoedwereld en er is een groot aantal gesprekken gevoerd met personen en instellingen uit het onderwijs en de erfgoedwereld. Ook is er een verkenning gemaakt naar de mogelijkheden van een digitaal platform. Om de aanbevelingen voor het onderwijs nog verder uit te werken, is er in september 2022 een klankbordgroep gehouden met tien geschiedenisdocenten en een paar docenten van andere maatschappijvakken. Er werden allerlei manieren besproken om tot goede lessen en lesmateriaal te komen, zoals de mogelijkheid tot het instellen van professionele leergemeenschappen, het ontwikkelen van nascholing en ontwerpcriteria voor goed lesmateriaal.

In het voorjaar van 2023 wordt het eindrapport met concrete aanbevelingen en adviezen aangeboden aan de huidige staatssecretaris van VWS. Hierin zal niet alleen aandacht voor allerlei vormen van onderwijs zijn, maar ook voor de rol die culturele instellingen, musea en erfgoed kunnen spelen. We hopen als commissie van harte dat de staatssecretaris in samenwerking met andere ministeries de aanbevelingen en adviezen zal overnemen, zodat de kennis over de geschiedenis voorheen Nederlands-Indië meer aandacht krijgt en hiermee de kennis over ons gehele koloniale verleden versterkt wordt. ●

Eindrapport

Dit stuk is onder andere gebaseerd op het werkprogramma van de commissie en een voorlopige versie van het eindrapport. Tegen de tijd dat deze *Kleio* verschijnt is het eindrapport nog net niet of net wel verschenen.

